

Zpráva z konference Integrace volyňských Čechů do československé/české společnosti v letech 1945–2022

Magdalena Šenovská

Report from the Conference Integration of Volyn Czechs into Czechoslovak/Czech Society in the Years 1945–2022

V Toskánském paláci se 26. června 2024 uskutečnila konference zaměřená na reemigraci a integraci volyňských Čechů do československé a následně české společnosti v období od konce druhé světové války po ruskou invazi na Ukrajinu. Odborné setkání proběhlo v rámci programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2023–2030 (NAKI III) „Národní a kulturní identita českých komunit na Ukrajině v 19.–21. století v motivem kulturním dědictví České republiky“, jehož hlavním řešitelem je Národní muzeum a spoluřešiteli Národní archiv a Etnologický ústav Akademie věd ČR. Konferenci zahájili zdravicí zástupci pořádajících institucí, tedy Národního archivu, Národního muzea, senátu a Ministerstva zahraničních věcí ČR, které její konání zajišťovalo. Úvodu do problematiky a vymezení pojmů imigrace, emigrace a reemigrace obecně i v souvislosti s volyňskými Čechy se ve svém příspěvku věnovala profesorka Zlatica Zudová-Lešková, která tímto otevřela první z pěti přednáškových bloků. V následujících dvou příspěvcích představili zástupci Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí, jak se tyto ústřední orgány státní správy zasadily v procesu reemigrace volyňských Čechů. Pavel Dymeš z odboru azylové a migrační politiky se zaměřil na konkrétní roli Ministerstva vnitra při třech návratových vlnách českých krajanů, a to v období let 1993–2001, 2006–2007 a od roku 2014. Zvláštní zmocněnec pro krajaňské záležitosti Jiří Krátký pohovořil o nástrojích, prostřednictvím kterých Ministerstvo zahraničních věcí pomáhá při reemigraci do České republiky, zejména pak o tzv.

Potvrzení o příslušnosti ke krajaňské komunitě, které umožňuje žadateli s prokazatelně českým původem rychlejší schválení povolení k trvalému pobytu na území ČR. Český velvyslanec na Ukrajině Radek Matula přispěl k tématu pohledem české diplomacie na konflikt na Ukrajině. Ta zaujímá jasné stanovisko – Rusko vnímá jako agresora a jeho porážku považuje pro českou bezpečnost za nezbytnou.

Druhý přednáškový blok se zaměřil na společenský rozměr reemigrace volyňských Čechů do vlasti. Doktorka Dagmar Martinková ze Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel se v příspěvku věnovala evakuační vlně krajanů v prvních dnech po vypuknutí války na Ukrajině. Díky její iniciativě se podařilo vypravit autobusy pro matky s dětmi, které je v pořádku dopravily ze Žitomiru do Prahy. Profesorka Lyudmila Chyzevska, která byla sama nucena opustit válkou zasaženou Ukrajinu, se zaměřila na téma integrace krajanů do české společnosti. Představila výzkum, který vedla mezi volyňskými Češkami, jež po 24. únoru 2022 přesídlily do České republiky, v němž popisovaly své zkušenosti a problémy při sociálním začleňování. Průběhu a okolnostem přesídlení krajanů v souvislosti s jinou tragickou událostí, jež zasáhla území Ukrajiny o několik desítek let dříve, výbuch černobylské elektrárny, se ve svém příspěvku věnoval Boris Iljuk, který se jakožto představitel krajaňské organizace podílel v roce 1991–1993 na reemigraci 1800 volyňských Čechů ze zasažené oblasti.

Odpolední sekce příspěvků nabídla hned pět řečníků, kteří pohovořili o postavení a roli volyňských Čechů v průběhu 20. století. Historik Jan Němeček se

Mgr. Magdalena Šenovská

Centrum pro prezentaci kulturního dědictví
Národní muzeum
magdalena.senovska@nm.cz

zaměřil na téma zapojení opomíjených hrdinů, volyňských Čechů, do boje za osvobození Československa, při kterém jich padlo na tři tisíce. Do armády Ludvíka Svobody se na jaře 1944 přihlásilo přes 10 000 volyňských Čechů a mnoho jich zemřelo během karpatsko-dukelské vojenské operace – volyňským Čechům jako dobrovolníkům československé branné moci v zahraničí se věnoval příspěvek historika Jiřího Fidlera. Další referáty se zabývaly volyňskými Čechy za komunistického režimu. Adam Zítek z Národního archivu zhodnotil jejich postavení v prvních letech vlády Komunistické strany Československa a Libor Svoboda se zaměřil na vztah KSČ k reemigrantům, který se vyznačoval nedůvěrou Strany, vedoucí k prověřování jejich postojů během války a obviňování ze spolupráce s banderovci či Němci. Podezřívavost však panovala na obou stranách. O antikomunistickém postoji volyňských Čechů, vycházejícím ze vzpomínek pamětníků na sovětskou okupaci z let 1939–1941, pohovořil sociální a kulturní antropolog Luděk Jirka.

V následujícím panelu vystoupili zástupci institucí zapojených do řešení projektu NAKI III se svými dílčími výzkumy v oblasti migrace a reemigrace volyňských Čechů. Za Etnologický ústav AV ČR pohovořili v tandemu Veronika Beranská a Zdeněk Uherek, kteří představili téma migrace obyvatel českého původu z Ukrajiny ve výzkumné práci významné etnoložky Ivy Heroldové. Ta v 50. letech nejprve zkoumala adaptaci nově příchozích obyvatel do pohraničí, mezi nimiž byli i volyňští Češi, a následně se zaměřila na jejich etnickou a kulturní signifikanci. Lenka Klokočková a Roman Štér z Národního archivu svůj příspěvek věnovali úloze spolku Svazu Čechů z Volyně v integraci volyňských Čechů do československé společnosti v 90. let (jednalo se především o sociální a finanční pomoc) a počátečním problémům, se kterými se tito „Černobylští Češi“ setkávali. Přesto, že se obyvatelé českého původu z Ukrajiny v československé společnosti adaptovali, zůstávali si vědomi

své specifické historie a kultury, se kterou chtěli seznámit většinovou společnost. Příspěvek Tomáše Kavky a Ondřeje Štěpánka z Národního muzea mapoval výstavní prezentaci Čechů z Volyně, která započala už v roce 1945 první tematickou výstavou v Rakovníku. Od konce 40. let 20. století byla mezi volyňskými Čechy zjevná snaha o založení vlastního muzea – probíhaly velké sběrové akce předmětů, archiválií, fotografií, ale i mapování volyňské historie formou dotazníků a kronik. Navzdory tomu se první stálou expozici věnovanou volyňským Čechům podařilo zrealizovat až v roce 2004 v Podbořanech. Tento starší projekt rozšířila a aktualizovala nedávno otevřená nová podbořanská expozice nazvaná Hlasy Čechů z Volyně (2023).

Konferenční den zakončily dva z původně třech plánovaných příspěvků. Referát od Tomáše Lukavského o ozdravných a edukačních pobytech pro děti českých krajanů z Ukrajiny zde sice nezazněl, ale v písemné formě se objeví v plánovaném sborníku. Sochařka Jitka Kúsová pohovořila o tvůrčím procesu sousoší volyňské rodiny, které vytvořila pro chomutovskou obec Březno a jímž chtěla podle svých slov „vzdát hold všem lidem, kteří se rozhodli přijet do Sudet, pokračovat v životě a obstáli“. V posledním příspěvku se archivář Luboš Marek zaměřil na volyňské Čechy na filmových pásech po roce 1945 ve sbírce Národního filmového archivu. Pro ilustraci byl puštěn snímek *Návrat volyňských Čechů* z roku 1948, kterým ministerstvo sociální péče dokumentovalo proces reemigrace krajanů do pohraničních oblastí jako součást snahy o opětovný rozvoj tamního zemědělství.

Konference „Integrace volyňských Čechů do československé/české společnosti v letech 1945–2022“ byla přínosná především tím, že prozkoumala dané téma komplexně – z pohledů orgánů státní správy, historiků, akademiků, umělců, představitelů krajaných organizací a řešitelů výzkumného programu NAKI III, kteří celé odborné setkání zrealizovali.